

ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԵՐԻ ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՄ ԱՄՈՒՄԻՆՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼ-
ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՄԱՐՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՄՈԴԵԼԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

DOI: 10.24234/journalforarmenianstudies.v3i70.195

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Երիտասարդ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում բախումների ուսումնասիրման հիմնախնդիրը արդիական է եղել բոլոր ժամանակներում: Այդպիսի ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում բախումների հիմնախնդրի հետ կապված՝ հատկապես լայն է հոգեբանական գիտության կողմից ուսումնասիրվող խնդիրների համապատկերը: Օբյեկտիվ գործոններ են համարվում նյութական և տնտեսական պայմանները, ընտանիքի կառուցվածքային առանձնահատկությունները, իսկ սուբյեկտիվ են այն անհատական հոգեբանական առանձնահատկությունները, որոնց միջոցով էլ երիտասարդ ամուսիններն ընտրում են հակազդմանը պատասխանելու համապատասխան եղանակներ: Հետազոտության արդյունքները վկայում են, որ բախումների զարգացման պարբերականությունը պայմանավորված է բախվող կողմի անձնային առանձնահատկություններով, անձնային գործոնների արտահայտվածության բարձր կամ ցածր մակարդակով: Որպես կանոն, բախումնային փոխազդեցության զարգացմանն ու հաղթահարմանն ուղղված մյուս բոլոր գործոնները միջնորդավորվում են անձնային գործոններով:

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. երիտասարդ հայ ընտանիք, հետազոտություն, փորձարկում, բախում, բախումնային իրադրություն, խնդրահարույց իրավիճակ, ընտրանք, մեթոդիկա, ամուսիններ,

համատեղելիություն, ներդաշնակություն, սոցիալ-հոգեբանական հարմարում, ընտանեկան արժեքներ, համակարգ, արդյունք, մոդել:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Նոր ձևավորվող երիտասարդ հայ ընտանիքներում ներընտանեկան և միջանձնային հարաբերությունների ավանդական բանաձևերի, ամուսնական-ընտանեկան դիրքորոշումների և արժեքների, սեռադերային և տարաբնույթ կարծրատիպերի փոփոխությունները դժվարություններ են առաջացրել երիտասարդ ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում, որի ուսումնասիրման հիմնախնդիրը արդիական է եղել բոլոր ժամանակներում: Ուստի բախումների սահմանման փորձերը բազմաթիվ են և վերջինիս սահմանումների, տեսակների, ձևերի ու բովանդակության բազմազանությունը այն դարձնում է ամենատարբեր բնագավառների ուսումնասիրման առարկա: Մասնագետները փաստում են, որ եթե երիտասարդ հայ ընտանիքներում հաշվի առնվեն ամուսինների միջև սոցիալ-հոգեբանական հարմարման առանձնահատկությունները, ապա առավել արդյունավետ կհաղթահարվեն առաջացող ճգնաժամային փուլերը, որի արդյունքում կկայունանան նրանց ներընտանեկան հարաբերությունները և ընտանիքի մոդելն առավել ամբողջական կլինի:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գիտության մեջ առկա են տարբեր մոտեցումներ հասարակական, ներընտանեկան ճգնաժամերի ուսումնասիրման ուղղությամբ: Մոտեցումներից մեկի համաձայն հասարակական, ընտանեկան ընդվզումների պատճառականությունը, դրսևորումների ձևերը ուսումնասիրվում, վերլուծվում են անձնային վարքի մեթոդաբանության համատեքստում: Այստեղ որպես մեթոդաբանական հիմք ընդունվում են սոցիալական հոգեբանության մեջ առկա վարքաբանական տեսությունները, սոցիալ-հոգեբանական գործոնները, անհատի հոգեբանության առանձնահատկությունները:

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Երիտասարդ հայ ընտանիքներում ներընտանեկան և միջանձնային հարաբերությունների ավանդական մոդելի փոխակերպումը, ամուսնական-ընտանեկան դիրքորոշումների և արժեքների, սեռային դերերի և կարծրատիպերի փոփոխությունները զգալի դժվարություններ են առաջացրել երիտասարդ ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում: Գաղտնիք չէ, որ նորաստեղծ ընտանիքներում հարմարման արդյունավետությունը մեծապես կախված է այդ գործընթացի որոշակի առանձնահատկություններից, որոնց հաշվառմամբ ապահովվում է նաև ընտանեկան կյանքի անցնցում ընթացքն ու կանխարգելվում են ամուսնալուծությունները: Մեր հետազոտության նպատակն է երիտասարդ հայ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման առանձնահատկությունների բացահայտումն ու մոդելավորումը:

Հետազոտության արդյունքներով հիմնավորվել է երիտասարդ հայ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման մեր կողմից բացահայտված և մոդելավորված առանձնահատկությունների արդյունավետությունը: Ուստի առաջադիր գիտական վարկածը, որ եթե երիտասարդ հայ ընտանիքներում հաշվի առնվեն ամուսինների միջև սոցիալ-հոգեբանական հարմարման առանձնահատկությունները, ապա՝

- առավել արդյունավետ կհաղթահարվեն առաջացող ճգնաժամային փուլերը,
- կկայունանան նրանց ներընտանեկան հարաբերությունները,
- կնվազի ամուսնության վաղ շրջանում ամուսնալուծությունների քանակը, կարող ենք համարել մասամբ հաստատված:

Հայտնի իրողություն է, որ եթե տեսությունը հանդիսանում է ճանաչման գործընթացի ընդհանրացված և համակարգված արդյունք, ապա մեթոդաբանությունը որոշում է այդ արդյունքի ձեռք բերման հավաստի միջոցները: Կիսում ենք Ի.Պ.Պավլովի այն դրույթը, որ «մեթոդը ամենաառաջնայինն ու ամենահիմնականն է»: Մեթոդից և գործունեության միջոցներից է կախված հետազոտության ողջ լրջությունը (Загрина Н., 2012):

Ընդհանուր առմամբ երիտասարդ հայ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման առանձնահատկություններից յուրաքանչյուրի

գիտական վերլուծությունը կարելի է դիտարկել որպես տրամաբանորեն իրար հաջորդող մեթոդաբանական, տեսական, տեխնոլոգիական և կազմակերպչական ընթացակարգերի համակարգ: Այստեղ միմյանց հետ փոխկապակցվածությունը պայմանավորված է ուսումնասիրվող երևույթի վերաբերյալ այնպիսի հավաստի տվյալների ձեռք բերմամբ, որոնք արդյունավետ կկիրառվեն երիտասարդ ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում:

Հոգեբանները փաստում են, որ երիտասարդ ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման արդյունավետությամբ ապահովվում է ընտանեկան երջանկությունը, հոգեկան առողջությունն ու խաղաղ համակեցությունը: Սրան նպաստում է, մեր կողմից առանձնացված առաջին առանձնահատկությունը՝ կառուցողական և ապակառուցողական գործոնները, որտեղ, որպես գերակա գործոն, դիտարկել ենք ընտանեկան կյանքով բավարարվածությունը կամ անբավարարվածությունը:

Վ.Ա.Սիսենկոն գրում է. «Անձի հենքային պահանջմունքները չբավարարելը խաթարում է հոգեկան հավասարակշռությունն ու կայունությունը՝ առաջացնելով անհարմարավետության և անբավարարվածության զգացում»: Նա այն համոզմանն է, որ ընտանիքի կայունության մակարդակը չափվում է երիտասարդ ամուսինների բավարարվածության աստիճանով, իսկ անկայունության մակարդակը բախումնայնությամբ (**Сысенко В., 1981**):

Ի.Յու. Պոլյակովն իր հերթին մոդելավորել է երիտասարդ ընտանիքներում կանանց և տղամարդկանց միջև սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում դրսևորվող կառուցողական հարաբերությունները: Հեղինակն առանձնացրել է յոթ հաջորդական քայլ, որոնցից չորսը նպաստում են զույգերի միավորմանը, իսկ երեքն ամրապնդում են ամուսնական հարաբերությունները և ապահովում այդ հարաբերությունների շարժընթաց զարգացումը: Այդ քայլերն են՝

- ֆիզիկական ընկալումը,
- հուզազգացմունքային հրապուրանքը,
- մենթալ նույնականացումը,
- հասարակական հասունացումը,

- կենցաղային հարմարումը,
- հեռանկարների համահունչ կառուցումը (**Поляков И., 2006**):

Բազմաթիվ հոգեբաններ այն կարծիքին են, որ երիտասարդ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացի արդյունավետությունն առավելապես կախված է կանանց բավարարվածության մակարդակից, քանի որ կանանց բավարարվածության ցուցանիշները, որպես կանոն զիջում են տղամարդկանց շրջանում գրանցվող ցուցանիշներին: Երիտասարդ հայ ընտանիքների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում առաջացող բախումների ուսումնասիրումն ու հետազոտումը հանդիսանում է նրանց կանխարգելման և հաղթահարման անհրաժեշտ նախապայման, ուստի և հետազոտության ընթացքում իրականացրել ենք բախումների համակարգային-իրադրային վերլուծություն: Առանձնացվում են այս հասկացության ուսումնասիրման երեք հիմնական մոտեցումներ: Առաջին մոտեցման ներկայացուցիչները իրադրություն հասկացությունը դիտարկում են որպես օբյեկտիվ աշխարհի մի հատված, որի պայմաններում և ազդեցության ներքո մարդն իրականացնում է որոշակի գործունեություն, ինքնիրացվում և ինքնադրսևորվում է: Երկրորդ մոտեցման ներկայացուցիչները գտնում են, որ իրադրության կառուցվածքում հիմնական բաղադրիչը անձի սուբյեկտիվ կերպարը կամ իրավիճակի յուրահատուկ բնույթն է, որտեղ մարդը ոչ թե արտացոլում է կեցությունը, այլ ստեղծում է այն իր գիտակցության մեջ: Երրորդ մոտեցման շրջանակներում իրադրությունը ընկալվում է որպես օբյեկտիվի և սուբյեկտիվի փոխհարաբերվող և փոխներգործող ամբողջություն:

Բախումնային իրադրությունը իրադրության որոշակի տեսակ է, որը կարելի է դասել դժվար իրավիճակների շարքին: Հետազոտության իրադրային մեթոդի էությունը իրադրության՝ որպես հետազոտվող երևույթի համակարգային և տրամաբանական վերլուծությունն է, որի միավորը իրենից ներկայացնում է նվազագույն, անբաժանելի գոյացություն, որը հանդիսանում է ամբողջի մի մասը և կրում է ամբողջի բնորոշ հատկությունները (**Романова Е., Горохова М., 2004**):

Բախման վերլուծության միավորը միշտ համակարգված է: Հանդես գալով որպես ամբողջական հասկացություն, այն թույլ է տալիս բախումնային հակազդեցությունը առավել մանրամասն և հստակ հետազոտել: Իրադրային մեթոդի կիրառումը երիտասարդ հայ ընտանիքներում հարմարման գործընթացում առաջացող բախումների ուսումնասիրումն այնպիսի միավորի միջոցով, ինչպիսին է բախումնային իրադրությունը, ենթադրում է՝ մասնակից յուրաքանչյուր գլխավոր և երկրորդական անդամների հստակեցում, փոխգործունեության տարածական սահմանների ուրվագծում, բախման զարգացման հենքերի առանձնացում: Այլ կերպ ասած, բախումնային իրադրությունը բախման ամենափոքրածավալ ամբողջական ու անբաժանելի մասն է, որին բնորոշ են բախման բոլոր հատկանիշները: Իրադրային վերլուծությունը թույլ է տալիս ուսումնասիրել բախման բնույթը, ոչ թե ընհանրացված, այլ բախումնային իրավիճակում հայտնված անձանց և ինքնադրսևորման վերաբերյալ կուտակված տեղեկությունների համակարգման հիման վրա: Բախումնային իրադրության կառուցվածքային սահմանները հստակեցվում են նրա հիմնական և երկրորդական անդամների կազմով: Իրադրության կարևոր բաղադրիչ է հանդիսանում միջավայրը և օբյեկտիվ իրավիճակը, որի պայմաններում և ազդեցության ներքո զարգանում է բախումը: Բախման օբյեկտը և նրա կառուցվածքային տարրերի համակարգում առկա գործառության փոխազդեցությունը ևս ընդգրկվում են իրադրության շրջանակներում: Բախումնային իրադրության ժամանակային սահմանները որոշվում են այն հատվածով, որի ընթացքում բախման օբյեկտի, նրա հիմնական մասնակիցների ու վերջիններիս փոխներգործունեության մեջ որակական փոփոխություններ չեն արձանագրվում: Բախումը կարող է բաղկացած լինել ինչպես մեկ, այնպես էլ մի քանի, հաջորդական բախումնային իրադրություններից (Скугаревская М., 2002):

Բախումնային իրադրությունները վերլուծվում են հետադարձ և անմիջական կերպով: Հետադարձ վերլուծությունը իրականացվում է բախման մասնակիցների հետ զրուցելու միջոցով: Բախման իրադրային վերլուծության անմիջական

հետազոտությունը իրականացվում է հենց իրադրությունների զարգացման ընթացքում:

Իրադրային վերլուծություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ է կազմել հատուկ ձևանմուշ, որում արտացոլվում են բախման հիմնական բնութագրիչները: Այն իր մեջ ներառում է հարցերի այնպիսի խմբեր, ինչպիսիք են՝ բախման ժամանակահատվածը, վայրը, բախվող կողմերի՝ ամուսինների առանձնահատկությունները, բախման առաջացման նախապայմանները, պատճառը, առիթն ու պայմանները, հակադիր կողմերի հարաբերությունները նախքան բախումը, ընթացքում և հետո, երրորդ կողմի ներգրավվածության աստիճանը, բախման հետևանքների հաղթահարման ընթացքը, արդյունքն ու հանգուցալուծումը: Հեղինակները հավաստում են, որ այս մեթոդի կիրառումը հնարավորություն է տալիս ստանալ շատ հավաստի տվյալներ, բացի այդ վերջինիս կիրառումը հատկապես նպատակահարմար է այնպիսի ընտանիքներում, որտեղ տիրում է լարված մթնոլորտ (մասնավորապես, ուղղահայաց՝ «ամուսին-կին» բախումների դեպքում) (**Фетискин Н., Козлов В., Мануйлов Г., 2002**): Երիտասարդ հայ ընտանիքների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում առաջացող բախումներին, նրանց զարգացմանը, միջանձնային հարաբերությունների բնույթին իրազեկվելու, վերջիններիս վերաբերյալ խոր ու հավաստի տվյալներ ձեռք բերելու և համապատասխան կանխարգելիչ միջոցներ ձեռնարկելու համար կիրառվել է Ա.Անցուպովի առաջարկած մոդուլային սոցիոփորձարկումը: ԱՄՄ-ն նախատեսված է փոխհարաբերությունների և միջանձնային բախումների համալիր վերլուծության համար: Այն ունի մոդուլային (հատվածային) կառուցվածք, բաղկացած է երկու հիմնարար և միմյանց լրացնող սանդղակներից: Առաջին երկու հենքային հատվածները թույլ են տալիս գնահատել հակադիր կողմերից յուրաքանչյուրի կողմից դրսևորվող վերաբերմունքը: Առաջին երկու հարցերին տրված պատասխանների համադրումը հնարավորություն է տալիս վեր հանել իրական, բախումնային փոխհարաբերությունները (**Pines A., 2002**):

Այս երկու հենքային հատվածները հնարավորություն են տալիս գնահատել բախման այնպիսի բնութագրիչներ, ինչպիսիք են ինտենսիվությունն ու սրությունը: Այլ լրացուցիչ հատվածները կիրառվում են՝ ելնելով ուսումնասիրության նպատակներից: Նրանք հնարավորություն են ընձեռում գնահատել կողմերից յուրաքանչյուրի անձնային և բարոյական բնութագրիչները, զուգընկերոջը օգնելու նրա պատրաստակամությունը, սեփական և ընդհանուր ձեռքբերումների հանդեպ նրա ձգտումները և այլ առանձնահատկություններ: Մոդուլային (հատվածային) փորձարկման հիմնական արժանիքները պայմանավորված են հետևյալ առանձնահատկություններով.

- Երկարատև ժամանակահատվածում գնահատվում է բախվող կողմերի իրական փոխհարաբերությունները, ինչը բարձրացնում է գործընթացի օբյեկտիվությունը:
- Հաշվի են առնվում առկա բոլոր փոխհարաբերությունները:
- Բարձրացվում և հստակեցվում է գնահատման չափանիշը՝ սահմանելով այն «10 միավոր» թվային արժեքով:
- Պահպանելով գաղտնիության սկզբունքը՝ բարձրանում է պատասխանների անաչառությունն ու ճշմարտացիությունը:
- Բացահայտվում են ոչ միայն բախումները, այլև միջանձնային փոխհարաբերությունների բնույթը, որոշվում է առաջնորդը:
- Փոխհարաբերություններն ու բախումները գնահատվում են քանակապես, ինչը հնարավորություն է տալիս չափաբերել տվյալները:
- Հավաքվում է բազմակողմանի տեղեկատվություն, որը նպաստում է ոչ միայն բախումների ախտորոշմանը, այլև վերջիններիս ծագման հիմնական պատճառների բացահայտմանը (**Скугаревская М., 2002**):

Հատվածային փորձարկման հիմնական սահմանափակումն այն է, որ վերջինս ուղղված է բացառապես փոխհարաբերությունների և բախումների ախտորոշմանը: Այս մեթոդի կիրառմը թույլ է տալիս հավաքել լայնածավալ տեղեկություններ, որոնք, մշակվելով մի քանի ուղղություններով, բացահայտվում է բախումնային և նախաբախումնային իրավիճակների բացարձակ և հարաբերական

թիվը: Բախումնային են համարվում այն հարցվողները, որոնք գտնվում են իրական բախումնային իրավիճակում, երբ ամուսինները հակադարձ գործողություններ են կատարում՝ միմյանց հանդեպ միաժամանակ ունենալով բացասական հույզեր: Իսկ եթե նրանք նաև բացասաբար են վերաբերվում, ապա դա վկայում է այդ հարաբերություններում ոչ միայն բախման, այլև նախաբախումնային իրադրության մասին: Նման փոխհարաբերությունները դասակարգվում են չորս մակարդակներով՝

ա) ամուսնու վերաբերմունքը կնոջ նկատմամբ,

բ) վերաբերմունքի դրսևորումը զուգընկերոջ նկատմամբ,

գ) զուգընկերոջ արձագանքը վերաբերմունքին ընդհանրապես,

դ) զուգընկերոջ հակադարձումը դրսևորված վերաբերմունքին մասնավորապես:

Իրավիճակն ընտանիքում կարելի է բախումնային համարել, եթե չորս մակարդակներում էլ դրսևորվող վերաբերմունքները բացասական են (Шмигель Н., 2011):

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Այսպիսով, կարող ենք փաստել, որ երիտասարդ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում բախումների ուսումնասիրման հիմնախնդիրը արդիական է եղել բոլոր ժամանակներում: Ուստի բախումների սահմանման փորձերը բազմաթիվ են և վերջինիս սահմանումների, տեսակների, ձևերի ու բովանդակության բազմազանությունը այն դարձնում է ամենատարբեր բնագավառների ուսումնասիրման առարկա: Երիտասարդ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում բախումների հիմնախնդրի հետ կապված՝ հատկապես լայն է հոգեբանական գիտության կողմից ուսումնասիրվող խնդիրների համապատկերը: Մեր հասարակարգում կատարվող գլոբալ փոփոխությունները հրատապ են դարձնում բախումնային կամ խնդրահարույց իրադրություններում երիտասարդ ամուսինների վարքի հիմնախնդիրը: Նմանատիպ վարքի համարժեքությունը և բախումնային իրադրության հաղթահարումը հիմնականում կախված է այդ իրադրության հնարավոր պատճառների գիտակցումից և վերջինիս

հաղթահարման նպատակային ու արդյունավետ միջոցների կիրառումից: Երիտասարդ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում միջանձնային բախումների հիմնախնդիրը անդրադառնում է կենսագործունեության ամենատարբեր ոլորտներին, ուր առաջնային է համարվում ընտանիքի ներսում առկա փոխհարաբերությունների ուսումնասիրման, նրանց կարգավորման, դրսևորվող բախումների ապակառուցողական զարգացման կանխումը: Երիտասարդ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում միջանձնային բախումները դիտարկվում են որպես փոխներգործության ընթացքում ծագած հակասությունների ու հակադեցությունների բացահայտման ու հաղթահարման նախապայման: Այս գործընթացում բախումների առաջացմանը նպաստում են այնպիսի կարևոր գործոններ, ինչպիսիք են՝ ընտանիքի յուրատիպությունը, միջանձնային փոխհարաբերությունների բնույթը, ամուսինների անձնային որակները: Ընդհանրացնելով կարող ենք առանձնացնել երիտասարդ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում բախումների ծագմանը նպաստող սուբյեկտիվ և օբյեկտիվ բնույթի պայմաններ, դրդապատճառներ և վարքային դրսևորումներ: Օբյեկտիվ գործոններ են նյութական և տնտեսական պայմանները, ընտանիքի կառուցվածքային առանձնահատկությունները, իսկ սուբյեկտիվ են այն անհատական հոգեբանական առանձնահատկությունները, որոնց միջոցով էլ երիտասարդ ամուսինները ընտրում են հակազդմանը պատասխանելու համապատասխան եղանակներ: Հետազոտության արդյունքները վկայում են, որ բախումների զարգացման պարբերականությունը պայմանավորված է բախվող կողմի անձնային առանձնահատկություններով, անձնային գործոնների արտահայտվածության բարձր կամ ցածր մակարդակներով: Որպես կանոն, բախումնային փոխադեցության զարգացմանն ու հաղթահարմանն ուղղված մյուս բոլոր գործոնները միջնորդավորվում են անձնային գործոններով: Հետազոտության արդյունքները թույլ են տալիս փաստել, որ երիտասարդ հայ ընտանիքներում

ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում դրսևորվող բախումները լինում են մասնավորապես «ուղղահայաց» և «հորիզոնական»:

Հետազոտության արդյունքների վերլուծությունը հավաստում է նշանակալի համահարաբերակցական կապը բարձր բախումայնության և հուզական այրման միջև: Հուզական այրման հետևանքով դրսևորվող այնպիսի վարքային արձագանքներ, ինչպիսիք են՝ մի կողմից՝ ամուսնական պարտականությունների կատարման գործընթացում թերացումը, անպատասխանատվության զգացումը, զգացմունքայնության անկումը, մյուս կողմից՝ այս ամենն ուղեկցող բարձր տագնապայնությունն ու լարվածությունը, անհամարժեք հուզական ընտրողական հակազդումները, հոգեսոմատիկ խանգարումները զգալիորեն նվազեցնում են երիտասարդ հայ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման արդյունավետությունը և հանգեցնում բախումների առաջացմանն ու զարգացմանը: Հետազոտության արդյունքները վկայում են բախումնակայունության, որպես միջանձնային բախումների հաղթահարման, ինչպես նաև դրանց առաջացման կանխարգելման անհրաժեշտ պայմանի ձևավորվածության առկայությունը երիտասարդ ամուսինների մոտ: Ցածր բախումնակայունությունը ևս անխուսափելիորեն հանգեցնում է երիտասարդ հայ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման արդյունավետության կտրուկ նվազմանն ու ներընտանեկան դերերի աղավաղմանը: Երիտասարդ հայ ընտանիքներում ամուսինների սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում, նրանց միջև առաջացող բախումների տեսակների, դրսևորման առանձնահատկությունների, վերջիններիս առաջացմանն ու զարգացմանը նպաստող գործոնների, ինչպես նաև դրանց հաղթահարման ուղիների վերաբերյալ տեղեկությունների տրամադրումն ու հմտությունների ձևավորումը հնարավոր է դարձնում բախումների նվազեցումը, դրանց կառուցողական ուղղորդումը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. **Загрина Н. (2012)**, Вклад академика И.П. Павлова в психологическую науку [Электронный ресурс], Медицинская психология в России: электронный научный журнал, N 6 (17). URL: <http://medpsy.ru> (дата обращения: чч.мм.гггг]:
2. **Поляков И. (2006)**, Искусство быть вместе: Мужчина и женщина: Искусство взаимоотношений: Искусство быть родителем. И.Ю.Поляков, А.Ю. Меньшова, О.И.Понова; Международная научная школа универсологии, Москва, “Амирта-Русь”.
3. **Романова Е., Горохова М. (2004)**, Личность и эмоциональное выгорание, Вестник практической психологии, №1, с. 18 -23.
4. **Скугаревская М. (2002)**, Синдром эмоционального выгорания, Медицинские новости, №7, с. 3-9.
5. **Сысенко В. (1981)**, Устойчивость брака. Проблемы, факторы, условия, Москва, “Финансы и статистика”.
6. **Фетискин Н., Козлов В., Мануйлов Г. (2002)**, Социально-психологическая диагностика развития личности малых групп, Москва, с. 162-163.
7. **Шмигель Н. (2011)**, Саморегуляция - искусство управления собой, Журнал “РиТМ. Психология для всех”, № 11, с. 10 – 12.
8. **Pines A. (2002)**, Teacher Burnout: a psychodynamic existential perspective, Teachers and Teaching: theory and practice, Vol. 8, No. 2, “Carfax” Publishing, p. 120-139.

REFERENCES

1. **Zagrina N. (2012)**, Vklad akademika I.P. Pavlova v psikhologicheskuyu nauku /The contribution of Academician I.P. Pavlov to psychological science/ [Electronic resource], Medical Psychology in Russia: electronic scientific journal, N 6 (17).
2. **Polyakov I. (2006)**, Iskusstvo byt' vmeste: Muzhchina i zhenshchina: Iskusstvo vzaimootnosheniy: Iskusstvo byt' roditelem /The Art of Being Together: Man and Woman: The Art of Relationships, The Art of Being a Parent/. I.Yu. Polyakov,

- A.Yu. Menshova, O.I. Ponomova; International Scientific School of Universology, Moscow, “Amirta-Rus”.
3. **Romanova E., Gorokhova M. (2004)**, Lichnost' i emotsional'noye vygoraniye /Personality and emotional burnout/, Bulletin of practical psychology, No. 1, pp. 18-23.
 4. **Skugarevskaya M. (2002)**, Sindrom emotsional'nogo vygoraniya /Emotional burnout syndrome/, Medical news, No. 7, pp. 3-9.
 5. **Sysenko V. (1981)**, Ustoychivost' braka. Problemy, faktory, usloviya /Stability of marriage. Problems, factors, conditions/, Moscow, “Finance and statistics”.
 6. **Fetiskin N., Kozlov V., Manuilov G. (2002)**, Social and psychological diagnostics of personality development in small groups, Moscow, pp. 162-163.
 7. **Shmigel N. (2011)**, Samoregulyatsiya-iskusstvo upravleniya soboy /Self-regulation - the art of self-management/, Journal “Rhythm. Psychology for Everyone”, No. 11, pp. 10 – 12.
 8. **Pines A. (2002)**, Teacher Burnout: a psychodynamic existential perspective, Teachers and Teaching: theory and practice, Vol. 8, No. 2, “Carfax” Publishing, p. 120-139.

Мери Егиазарян

Обоснование эффективности модели особенностей социально-психологической адаптации супругов в молодых армянских семьях

Заключение

***Ключевые слова и выражения:** молодая армянская семья, эксперимент, конфликт, конфликтная ситуация, проблемная ситуация, выборка, методика супруги, совместимость, гармония, социально-психологическая адаптация, семейные ценности, система, исследование, результат, модель.*

В рамках нашего исследования экспериментально обоснована эффективность модели особенностей социально-психологической адаптации молодых армянских семей. Отмечена сложность однозначного определения уровня совместимости

молодых супругов и классификации особенностей их социально-психологической адаптации исходя из внешних характеристик, так как жизнь молодой армянской семьи во многом зависит от особенностей и условий развития общества в целом. Конфликты и конфликтные ситуации, уровень конфликтности супругов и готовности их положительного разрешения, являются основой эффективности воздействия модели особенностей социально-психологической адаптации молодых армянских семей.

Meri Egiazaryan

Substitution of the effectiveness of the specific features of the socio-psychological adjustment model of spouses in young armenian families

Conclusion

***Key words and expressions:** young Armenian family, sample, research, experiment, conflict, conflict situation, problematic situation, sample, methodology, spouses, compatibility, harmony, special-psychological adaptation, family values, system, research, result, model.*

In the framework of our study, the effectiveness of the model of the features of social and psychological adaptation of young Armenian families is experimentally substantiated.

The complexity of the unambiguous determination of the level of compatibility of young spouses and the classification of the features of their social and psychological adaptation based on external characteristics is noted, since the life of a young Armenian family largely depends on the characteristics and conditions of development of society as a whole. Conflicts and conflict situations, the level of conflict between spouses and the readiness for their positive resolution are the basis for the effectiveness of the impact of the model of the features of social and psychological adaptation of young Armenian families.

Մերի Եղիազարյան - Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի Կիրառական հոգեբանության ամբիոնի հայցորդ, meriegiazaryan@gmail.com

Мери Егиазарян- Армянский государственный педагогический университет имени Х. Абовяна, Соискатель кафедры прикладной психологии. meriegiazaryan@gmail.com

Meri Egiazaryan- Armenian State Pedagogical University named after Kh. Abovyan, Applicant of Chair of Applied Psychology. meriegiazaryan@gmail.com

Խմբագրություն է ուղարկվել 08.10.2025թ.

Հանձնարարվել է գրախոսության 25.10.2025թ.

Հրապարակման է ներկայացվել 30.12.2025թ